

Quality Improvement of the Well-Child Clinic Care Model on Parental Health Literacy and Child Health Outcomes การพัฒนาคุณภาพรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีต่อความรู้ด้านสุขภาพ ในการเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองและผลลัพธ์ด้านสุขภาพเด็ก

ศศิธร	เลิศภิรมย์ลักษณ์*	Sasithorn	Lerdpiromluk*
สุนนา	ยวดยง*	Sumana	Youdyoung*
วานิด	ด้วงเดช**	Wanid	Duangdech**

Abstract

The Well-Child Clinic plays an important role in promoting good health and development during early childhood. Providing a Learning process for parents in the clinic can enhance the knowledge, understanding, and ability of parents to raise their children correctly and appropriately. This developmental research aimed to develop a care model on parental health literacy and child health outcomes, for a well-child clinic at a tertiary hospital. The Department of Health's (Ministry of Public Health) guidelines for implementing a well-baby clinic and Nutbeam and Pengchan's concepts of promoting health literacy were used as the guidelines for developing the model. The purposive sampling consisted of 30 parents of early childhood-aged children, and 30 early childhoods. The research was conducted in four phases: 1) analyzing the situation, 2) developing the service model, 3) implementing the developed model, and 4) evaluating the results. The research instruments consisted of the well-child clinic care model and a program to promote parental health literacy. The data collection tools consisted of a demographic form, a focus group interview form, a health literacy questionnaire, a breastfeeding record form, a child health record form, a growth chart, and a Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM). Data were analyzed using descriptive statistics and paired t-test.

The results show that parents' health literacy improved. The mean overall health literacy score after the experiment (Mean = 172.03, SD = 18.23) was significantly higher than before the experiment (Mean = 154, SD = 14.02) ($t = -7.08, p < 0.001$). All infants received continuous breastfeeding. After parents participated in the program, however, child health outcomes including nutritional status, oral health, and development remained the same as before participation.

Well-Child Clinic Care Model development could increase parental health literacy in raising their children which may have a positive impact on early childhood health outcomes.

Keywords: Well-child clinic; Early childhood; Parental health literacy; Child health outcome; Breastfeeding

* Registered Nurse, Professional Level, Pranangkla Hospital

** Corresponding author, Instructor, Faculty of Nursing, Srinakharinwirot University; e-mail: wanid@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

คลินิกสุขภาพเด็กดี มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีสุขภาพดีและมีพัฒนาการสมวัย การจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้ปกครองในคลินิกสุขภาพเด็กดี สามารถส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถเลี้ยงดูเด็กได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม การวิจัยเชิงพัฒนานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีต่อความรู้ด้านสุขภาพของผู้ปกครอง และผลลัพธ์ด้านสุขภาพเด็ก ในโรงพยาบาลระดับตติยภูมิแห่งหนึ่ง โดยใช้แนวทางการจัดคลินิกสุขภาพเด็กดีของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ ตามแนวคิดของ นัตปิม และ แนวคิดของวชิระ เพ็งจันทร์ กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยบิดามารดาของเด็กปฐมวัยจำนวน 30 คน และเด็กปฐมวัย จำนวน 30 คน ดำเนินการวิจัย 4 ระยะ ได้แก่ 1) การวิเคราะห์สถานการณ์ 2) การพัฒนารูปแบบการบริการ 3) การนำรูปแบบที่พัฒนาไปใช้ และ 4) การประเมินผล เครื่องมือดำเนินการวิจัยประกอบด้วย รูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี และโปรแกรมเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้ปกครอง เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล แบบสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม แบบสอบถามความรู้ด้านสุขภาพของผู้ปกครอง แบบบันทึกการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ แบบบันทึกสุขภาพเด็ก กราฟเจริญเติบโต และ คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติ paired t-test

ผลการวิจัยพบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้ปกครองดีขึ้น คะแนนเฉลี่ยความรู้ด้านสุขภาพโดยรวมหลังเข้าร่วมโปรแกรม (Mean = 172.03, SD = 18.23) สูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม (Mean = 154, SD = 14.02) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = -7.08, p < 0.001$) เด็กทารกทุกคนได้รับนมแม่อย่างต่อเนื่อง แต่ผลลัพธ์ทางสุขภาพของเด็ก ได้แก่ภาวะโภชนาการ สุขภาพช่องปาก และพัฒนาการ ก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรมไม่มีการเปลี่ยนแปลง

รูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีที่พัฒนาขึ้น ทำให้ผู้ปกครองมีความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กเพิ่มมากขึ้น ซึ่งอาจส่งผลดีต่อผลลัพธ์สุขภาพของเด็กปฐมวัยต่อไป

คำสำคัญ: คลินิกสุขภาพเด็กดี เด็กปฐมวัย ความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้ปกครอง ผลลัพธ์ด้านสุขภาพเด็ก การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

* พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลพระนั่งเกล้า

** ผู้เขียนหลัก อาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ e-mail: wanid@g.swu.ac.th

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กของบิดามารดาและผู้ปกครอง (parental health literacy) เป็นกุญแจสำคัญต่อสุขภาพและการพัฒนาที่ดีของเด็กปฐมวัย (de Buhr & Tannen, 2020; Ono et al., 2021) ความรู้ด้านสุขภาพเป็นทักษะทางปัญญาและสังคม ที่เป็นตัวกำหนดแรงจูงใจและความสามารถของบุคคล (World Health Organization, 1998) ประกอบด้วยความสามารถในการเข้าถึง การทำความเข้าใจ และการใช้ข้อมูลเพื่อส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งการมีสุขภาพที่ดี (Nutbeam, 2000) การศึกษาที่ผ่านมาแสดงให้เห็นชัดเจนว่าความรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์ต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพอันนำไปสู่ผลลัพธ์ทางสุขภาพที่ดี (de Buhr & Tannen, 2020; Ono et al., 2021; Sierra & Cianelli, 2019)

เด็กปฐมวัยเป็นช่วงวัยเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดในการสร้างรากฐานชีวิตมนุษย์ การได้รับการบริการในคลินิกสุขภาพเด็กดี เพื่อรับมือกับโรค เสริมสร้างสุขภาพร่างกายและการพัฒนาการ รวมทั้งบิดามารดาได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้มีความรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็ก จะช่วยให้เด็กปฐมวัยได้รับการเลี้ยงดูที่ถูกต้องเหมาะสม เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ เป็นทรัพยากรบุคคลที่เป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคตต่อไป (Department of Health, 2022) การพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพให้กับบิดามารดาและผู้ปกครองเด็กปฐมวัย เป็นบทบาทสำคัญของพยาบาลที่ให้บริการที่คลินิกสุขภาพเด็กดี ด้วยการจัดทำโรงเรียนพ่อแม่ เพื่อส่งเสริมสุขภาพพัฒนาการและป้องกันการเกิดความเจ็บป่วย

จากผลการสำรวจความรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้เลี้ยงดูหลัก แสดงให้เห็นว่าความรู้ด้านสุขภาพของผู้ปกครองอยู่ในระดับพอใช้ ร้อยละ 59.5 (Potipiti, 2022) เมื่อแยกรายด้านพบว่า ความรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยมีระดับต่ำในด้านการค้นหาข้อมูล การตรวจสอบและตัดสินใจ และด้านการสื่อสารระหว่างบุคคล และจากการศึกษาความรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เขตสุขภาพที่ 7 พบว่า ผู้ปกครองเด็กมีความรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กอยู่ในระดับพอใช้และต้องปรับปรุง ร้อยละ 49.6 โดยความรู้ด้านสุขภาพที่อยู่ในระดับต่ำ ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ร้อยละ 94.4 และด้านการตัดสินใจเลือกปฏิบัติที่ถูกต้อง ร้อยละ 49.6 ผลการวิจัยบ่งชี้ว่า เด็กปฐมวัยไม่ได้รับการดูแลจากบิดามารดา โดยครึ่งหนึ่งของผู้ปกครองมีความรู้สุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยระดับไม่เพียงพอ (Thongthai et al., 2023)

จากสถานการณ์ของประเทศไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงวิถีใหม่ในปัจจุบันพบว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันเสริมสร้างให้เด็กปฐมวัยได้มีโอกาสพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ท่ามกลางภาวะแวดล้อมที่มีความปลอดภัย จากสถิติเด็กปฐมวัยจำนวนหนึ่งมีพัฒนาการไม่สมวัย การเจริญเติบโตไม่สมส่วน และบางคนไม่ได้รับการตรวจคัดกรองพัฒนาการ ข้อมูลในปี 2564-2565 แสดงให้เห็นว่า เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการไม่สมวัย ร้อยละ 17.45 และ 14.84 ตามลำดับ ผอม ร้อยละ 5.09 และ 5.76 ตามลำดับ เตี้ย ร้อยละ 11.67 และ ร้อยละ 12.56 ตามลำดับ (Department of Health, 2023) อัตราการได้รับวัคซีนไม่ครบในช่วงอายุ 2 ปีแรก ร้อยละ 29.6 และทารกอายุ 0-5 เดือน ได้รับนมแม่อย่างเดียว เพียงร้อยละ 28.6 (National Statistical Office of Thailand, 2023)

ช่วงปฐมวัยถือเป็นโอกาสทองของการส่งเสริมสุขภาพด้านร่างกายและการพัฒนาการเด็ก เนื่องจากเป็นช่วงที่ร่างกายเจริญเติบโตและสมองพัฒนาอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตามเป็นช่วงวัยที่มีความเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยและมีอัตราการตายสูง เนื่องจากร่างกายยังสร้างภูมิคุ้มกันโรคไม่สมบูรณ์ และพบว่า เด็กปฐมวัยที่เข้ารับการรักษายาบาลแผนกผู้ป่วยนอก มีอัตราการเจ็บป่วย เท่ากับ 27,500 รายต่อประชากร 100,000 คน ซึ่งบ่งชี้ว่าสุขภาพเด็กปฐมวัยไทยมีความเปราะบางต่อการเจ็บป่วย (Chanduyawit & Phatchana, 2019)

โรงพยาบาลพระนั่งเกล้า สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข รับนโยบายกรมอนามัย ดำเนินตามแผนยุทธศาสตร์ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ให้คนไทยเป็น

Quality Improvement of the Well-Child Clinic Care Model on Parental Health Literacy and Child Health Outcomes การพัฒนาคุณภาพรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีต่อความรู้ด้านสุขภาพ ในการเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองและผลลัพธ์ด้านสุขภาพเด็ก

คนดี คนเก่ง มีคุณภาพพร้อมสำหรับวิถีชีวิตในศตวรรษที่ 21 มีกลยุทธ์ขับเคลื่อนสนับสนุนผู้เลี้ยงดูเด็กให้มีความรอบรู้ด้านสุขภาพ เพื่อใช้ในการเลี้ยงดูเด็ก ในช่วงหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 จำนวนเด็กปฐมวัยที่เข้ารับบริการที่คลินิกสุขภาพเด็กดี ปี พ.ศ. 2564 และ พ.ศ. 2565 มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น จำนวน 562 และ 566 ราย ตามลำดับ ทารกแรกเกิดถึง 6 เดือน ได้รับนมแม่อย่างเดียวน้อยกว่า 6 เดือน มีเพียงร้อยละ 26.86 และ 20.49 ตามลำดับ เด็กบางส่วนมีปัญหาด้านโภชนาการ พัฒนาการไม่สมวัย ไม่ได้การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรคตามวัย และไม่ได้รับบริการตรวจสุขภาพช่องปากเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองเด็ก ผู้วิจัยพบว่า ผู้ปกครองส่วนหนึ่งยังมีความรู้ไม่ถูกต้องในการเลี้ยงดูเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และการส่งเสริมพัฒนาการโดยพบว่า ผู้ปกครองบางรายไม่ได้จัดหาของเล่นตามวัยสำหรับเด็ก ไม่เล่นกับเด็ก ปลอมใจให้เด็กเล่นตามลำพัง ไม่ได้เล่านิทานให้เด็กฟัง ไม่เคยสอนเด็กพูด เป็นต้น เนื่องจากต้องทำกิจกรรมงานบ้าน

นอกจากนี้การเข้ารับบริการในแต่ละครั้งของผู้ปกครองและเด็ก ยังไม่มีระบบนัดหมายล่วงหน้า โดยเด็กได้รับการนัดในสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก และแนะนำให้ผู้ปกครองนำเด็กมารับบริการสร้างเสริมสุขภาพใกล้บ้าน ทำให้จำนวนผู้ปกครองและเด็กที่เข้ารับบริการมีจำนวนมากเกินอัตรากำลังผู้ให้บริการตามมาตรฐานแนวทางการจัดบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี ซึ่งกำหนดให้พยาบาลวิชาชีพ 1 คนต่อผู้ปกครองและเด็กปฐมวัย 10-15 คนต่อวัน (Department of Health, 2022) และผู้ให้บริการมีไม่เพียงพอกับภาระงาน ส่งผลกระทบต่อการทำงาน ปฏิบัติงานด้วยความรีบเร่ง ผู้ปกครองต้องรอนาน และการจัดโรงเรียนพ่อแม่ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการให้ข้อมูลผู้ปกครอง ดำเนินการได้เพียงบางครั้ง

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนารูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี โดยใช้แนวทางการจัดบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (Department of Health, 2022) และการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ ตามแนวคิดของ นัตบีม (Nutbeam, 2008) และแนวคิดของ วชิระ เพ็งจันทร์ (Pengchan, 2017) เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้ปกครองและเด็กปฐมวัยได้รับการบริการอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานครบถ้วน และเกิดผลลัพธ์บริการที่ดี โดยผู้ปกครองมีความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เด็กมีสุขภาพดีและพัฒนาการสมวัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี
2. เพื่อศึกษาผลของการพัฒนารูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีต่อความรู้ในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้ปกครอง การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ภาวะโภชนาการ สุขภาพช่องปาก และพัฒนาการของเด็ก

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนารูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี ใช้กระบวนการวิจัยเชิงพัฒนา 4 ระยะ ดังนี้

1. ศึกษาสถานการณ์ จากข้อมูลการรับบริการของผู้ปกครองและเด็กปฐมวัย การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มผู้ปกครอง
2. พัฒนารูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในระยะที่ 1 และจากแนวทางการจัดบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (Department of Health, 2022) รวมทั้งจากแนวทางการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ ตามแนวคิดของ 1) นัตบีม (Nutbeam, 2008) ที่เชื่อว่าบุคคลที่มีความสามารถในการอ่านและเขียน ได้รับการเข้าถึงการบริการสุขภาพและสามารถพูดคุยสื่อสารกับผู้เชี่ยวชาญทางด้านสุขภาพ ได้รับข้อมูลด้านสุขภาพที่เป็นประโยชน์ สามารถนำไปใช้ปฏิบัติเพื่อดูแลตนเองและบุคคลในครอบครัว จะส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ทางสุขภาพที่ดี และ 2) ตามแนวทางของ วชิระ เพ็งจันทร์ (Pengchan, 2017)

ที่ใช้กระบวนการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพด้วยแบบจำลอง V-Shape มี 6 องค์ประกอบ คือ การเข้าถึงข้อมูล การเข้าใจ การตอบโต้ซักถามและแลกเปลี่ยน การตัดสินใจ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และการบอกต่อสื่อสารระหว่างบุคคล โดยใช้เทคนิคที่สำคัญ ได้แก่ วิธีการที่ทำให้ผู้ให้บริการแน่ใจได้ว่าตนเองอธิบายให้ข้อมูลได้อย่างชัดเจนเพียงพอที่จะทำให้ผู้ปกครองเข้าใจได้ (Teach back) การใช้เทคนิคการประเมินการจัดบริการด้วยคำถามที่เข้าใจได้ง่าย 3 คำถาม (Ask me 3) และวิธีการสื่อสารและการใช้สื่อเพื่อให้เกิดความเข้าใจ

สำหรับการจัดบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีตามแนวทางของกรมอนามัย ประกอบด้วย การลงทะเบียนและซักประวัติ การประเมินการเจริญเติบโต การประเมินพัฒนาการ การตรวจร่างกาย โรงเรียนพ่อแม่ซึ่งจัดเป็นโปรแกรมเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็ก การให้วิตามินเสริมธาตุเหล็กตามช่วงอายุ การให้วัคซีน และการนัดหมายครั้งต่อไป

3. ทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีที่พัฒนาขึ้น และนำมาปรับปรุงเพิ่มเติม

4. นำรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีไปใช้จริง และประเมินผลลัพธ์ ได้แก่ ความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้ปกครอง การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ภาวะโภชนาการ สุขภาพช่องปาก และพัฒนาการของเด็ก ผู้ปกครองที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับสูง ส่งผลต่อพฤติกรรมในการเลี้ยงดูเด็กที่ถูกต้องและผลลัพธ์ทางสุขภาพที่ดีต่อเด็ก (de Buhr & Tannen, 2020; Ono et al., 2021; Sierra & Cianelli, 2019)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา (development research) เพื่อพัฒนารูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลพระนั่งเกล้า

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้ปกครองและเด็กปฐมวัย คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling)

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ปกครองและเด็กปฐมวัย ที่มารับบริการที่คลินิกสุขภาพเด็กดี โดยระยะศึกษาสถานการณ์ ผู้ปกครองจำนวน 10 ราย ระยะทดลองใช้รูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี ผู้ปกครองและเด็ก 10 ราย และระยะนำรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีไปใช้จริง ผู้ปกครองและเด็ก 30 ราย

คำนวณกลุ่มตัวอย่างโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป $G * Power$ กำหนด Effect size = 0.6 (Laohapensang & Chatiketu, 2022) α error probability = 0.01 และ Power ($1 - \beta$ error probability) = 0.95 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 24 คน เพื่อป้องกันการสูญหายของกลุ่มตัวอย่าง จึงได้เพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างอีกร้อยละ 25 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 30 ราย

เกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัย (inclusion criteria) ดังนี้

ผู้ปกครอง อายุระหว่าง 18-70 ปี อ่านออกเขียนภาษาไทยได้ สามารถใช้ Smart phone และยินดียุติเข้าร่วมการวิจัย

เด็กปฐมวัย ไม่มีโรคประจำตัวและไม่มีความผิดปกติทางพันธุกรรม เช่น Cerebral Palsy, Down's syndrome, Birth asphyxia, Delay development เป็นต้น

เกณฑ์คัดออกคือ กลุ่มตัวอย่างขอลอนตัวออกจากการวิจัย ย้ายสถานที่รับบริการและย้ายที่อยู่

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

Quality Improvement of the Well-Child Clinic Care Model on
Parental Health Literacy and Child Health Outcomes
การพัฒนาคุณภาพรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีต่อความรู้ด้านสุขภาพ
ในการเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองและผลลัพธ์ด้านสุขภาพเด็ก

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย ได้แก่

1. รูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี พัฒนาตามแนวทางการจัดคลินิกสุขภาพเด็กดีของ กรมอนามัย (Department of Health, 2022)

2. โปรแกรมการเสริมสร้างความรอบรู้ในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้ปกครอง ตามแนวคิดของ นัตบีม (Nutbeam, 2008) และแบบจำลอง V-Shape ของ วชิระ เพ็งจันทร์ (Pengchan, 2017) ประกอบด้วย การเข้าถึงข้อมูล การเข้าใจ การตอบโต้ซักถามแลกเปลี่ยน การตัดสินใจ การเปลี่ยนพฤติกรรม และการบอกต่อ กระบวนการเสริมสร้างความรอบรู้ใช้เทคนิคการสอนกลับ (Teach back), การถามคำถาม 3 ข้อ (Ask me 3) และ วิธีการสื่อสารและการใช้สื่อที่เหมาะสม โดยผู้ปกครองเข้าร่วมโปรแกรมจำนวน 3 ครั้ง มีรายละเอียด ดังนี้

ครั้งที่ 1 ผู้วิจัยดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ปกครอง เรื่องการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้ปกครองและคนในครอบครัว โดยสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร ใช้ภาษาเรียบง่าย ใช้รูปภาพและวิดีโอ ประกอบการให้ข้อมูล และสอบถามความเข้าใจ โดยผู้ปกครองได้รับทราบ และเรียนรู้ถึงแหล่งข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ได้รับการแจกหนังสือนิทาน และได้รับข้อมูลการเลี้ยงดูเด็กตามคู่มือโรงเรียนพ่อแม่ (Department of Health, 2016) คู่มือแนวทางการจัดบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี (Department of Health, 2022) คู่มือการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ (Puapornpong et al., 2016) และคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (Developmental Surveillance and Promotion Manual: DSPM) (Ministry of Public Health, 2023) โดยผู้ปกครองได้รับการแจกคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย และผู้ปกครองยังสามารถเข้าถึงข้อมูลในรูปแบบของไฟล์คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย และการเลี้ยงดูเด็กตามคู่มือโรงเรียนพ่อแม่ ผ่านทางแอปพลิเคชันไลน์ด้วย

นอกจากนี้ผู้ปกครองได้รับการสอนและสาธิตเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การดูแลสุขภาพช่องปากของเด็ก การประเมินและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก รวมทั้งให้ผู้ปกครองสาธิตย้อนกลับ เช่น การอุ้มลูกเข้าเต้า การอ่านนิทานเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการด้านทักษะสมอง (Executive functions) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีการตอบโต้ซักถามข้อสงสัย แลกเปลี่ยนข้อมูลที่ถูกต้อง ผู้ปกครองได้รับการสนับสนุนให้ทดลองการสืบค้นข้อมูลการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยจากเว็บไซต์ของกรมอนามัย ก่อนการดำเนินการสิ้นสุดในครั้งที่ 1 แจ้งให้ผู้ปกครองเข้าแอปพลิเคชันไลน์ซึ่งจะเป็นจุดรวบรวมแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ เข้าถึงได้ง่าย และผู้ปกครองสามารถเลือกรับข้อมูลได้ตามความต้องการ

ครั้งที่ 2 เมื่อผู้ปกครองนำเด็กมารับบริการตามนัด หลังจากครั้งที่ 1 ผ่านไป 1-2 เดือน ผู้วิจัยทบทวนสอบถามและติดตามการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้ปกครอง รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงดูเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การให้อาหารตามวัย การประเมินและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก และการลงบันทึกพัฒนาการเด็กในคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) ซึ่งมอบเป็นการบ้านจากการพบในครั้งที่ 1 ที่ผู้ปกครองจะนำมาส่งเมื่อมาพบกันครั้งที่ 2 และติดตามการดูแลสุขภาพช่องปาก

ครั้งที่ 3 เมื่อผู้ปกครองนำเด็กมารับบริการตามนัด หลังจากครั้งที่ 2 ผ่านไป 1-2 เดือน โดยการดำเนินการเหมือนครั้งที่ 2

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครอง ที่นำเด็กปฐมวัยมารับบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลพระนั่งเกล้า ที่ผู้วิจัยพัฒนาจากการทบทวนวรรณกรรม มีจำนวน 7 ข้อ ได้แก่ การให้บริการของคลินิกสุขภาพเด็กดีเป็นอย่างไร การเข้ารับบริการในคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลพระนั่งเกล้าเป็นอย่างไร เมื่อท่านเข้ารับบริการในคลินิกสุขภาพเด็กดี ท่านพบประเด็นปัญหาอะไรบ้างและท่านทำอย่างไร ท่านคิดว่า การให้บริการของคลินิกสุขภาพเด็กดีมีจุดเด่นอะไรบ้าง ท่านคิดว่า การให้บริการของคลินิกสุขภาพเด็กดีมีจุดด้อยอะไรบ้าง ท่านต้องการทราบข้อมูล

Quality Improvement of the Well-Child Clinic Care Model on
Parental Health Literacy and Child Health Outcomes
การพัฒนาคุณภาพรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีต่อความรู้ด้านสุขภาพ
ในการเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองและผลลัพธ์ด้านสุขภาพเด็ก

ไต่ถามในการเข้ารับบริการในคลินิกสุขภาพเด็กดี และท่านมีความคิดเห็นว่า คลินิกสุขภาพเด็กดีควรพัฒนาหรือปรับปรุงบริการอย่างไรบ้าง

แบบสัมภาษณ์นี้ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพตามความเหมาะสมของประเด็นคำถาม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน และได้ปรับปรุงแก้ไขภาษาเพื่อนำไปใช้จริง

2. แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เลี้ยงดูเด็กปฐมวัยและเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่สร้างโดยสถาบันพัฒนาเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย มีข้อคำถาม 14 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ของครอบครัวต่อเดือน รายได้เพียงพอต่อการใช้จ่าย ความสัมพันธ์กับเด็กปฐมวัย ลักษณะครอบครัว การได้รับคำแนะนำแนวทางการเลี้ยงดูเด็ก ช่องทางที่ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก หน่วยงานที่เข้าใช้บริการ คลินิกสุขภาพเด็กดี เหตุผลที่เข้ารับบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี และการได้รับเงินอุดหนุนเด็กแรกเกิด

3. แบบสอบถามความรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้เลี้ยงดู ผู้วิจัยได้ขออนุญาตใช้เครื่องมือสถาบันพัฒนาเด็กแห่งชาติ กรมอนามัยที่สร้างขึ้นจากแนวคิดของ นัตบีม (Nutbeam, 2008) ร่วมกับแนวคิดการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพของ วชิระ เพ็งจันทร์ (Pengchan, 2017) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

3.1 การเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย โดยประเมินความสามารถในการค้นหาข้อมูล แบบประเมินอัตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ ข้อคำถาม 15 ข้อ ผู้ตอบแบบสอบถามประเมินตนเองว่า มีความสามารถในการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยนั้นอย่างไร เกณฑ์การให้คะแนน ค้นหาได้ทุกครั้งได้ 4 คะแนน ไม่เคยค้นหาข้อมูล ได้ 1 คะแนน

3.2 ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เป็นข้อคำถามเลือกตอบ 2 ตัวเลือก เป็น “ใช่” และ “ไม่ใช่” ข้อคำถาม 15 ข้อ คำถามด้านร่างกาย 3 ข้อ ด้านอารมณ์ 3 ข้อ ด้านสังคม 3 ข้อ ด้านสติปัญญา 3 ข้อ และด้านสิ่งแวดล้อม 3 ข้อ เกณฑ์คะแนน ตอบถูกได้ 1 คะแนน และ ตอบผิดได้ 0 คะแนน

3.3 การตรวจสอบและตัดสินใจเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เป็นแบบประเมินอัตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ ข้อคำถาม 8 ข้อ ผู้ตอบแบบสอบถามประเมินตนเองว่า สามารถตรวจสอบ และตัดสินใจเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยนั้นอย่างไร เกณฑ์คะแนน ปฏิบัติทุกครั้งได้ 4 คะแนน ไม่เคยปฏิบัติได้ 1 คะแนน

3.4 การจัดการตนเองเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เป็นแบบประเมินอัตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ ข้อคำถาม 15 ข้อ ผู้ตอบแบบสอบถามประเมินตนเองว่า มีความสามารถในการจัดการตนเองเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยนั้นอย่างไร เกณฑ์คะแนน ปฏิบัติทุกครั้งได้ 4 คะแนน ไม่เคยปฏิบัติได้ 1 คะแนน

3.5 การสื่อสารระหว่างบุคคลเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เป็นแบบประเมินอัตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ ข้อคำถาม 8 ข้อ ผู้ตอบแบบสอบถามประเมินตนเองว่า มีความสามารถในการสื่อสารระหว่างบุคคลเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยนั้นอย่างไร เกณฑ์คะแนน ปฏิบัติทุกครั้งได้ 4 คะแนน ไม่เคยปฏิบัติเลยได้ 1 คะแนน

คะแนนโดยรวมความรู้ด้านสุขภาพ อยู่ในช่วง 46-199 คะแนน โดยแบ่งเป็นระดับดังนี้

มีความรอบรู้ระดับดีมาก คือ ร้อยละ 80 ขึ้นไป หรือได้คะแนน 160-199 คะแนน

มีความรอบรู้ระดับพอใช้ คือ ร้อยละ 60-79 หรือได้คะแนน 120-159 คะแนน

มีความรอบรู้ระดับไม่ดีพอ คือ น้อยกว่าร้อยละ 60 หรือได้คะแนนน้อยกว่า 120 คะแนน

4. แบบประเมินภาวะสุขภาพและ พัฒนาการเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยประเมินภาวะโภชนาการจากการตรวจร่างกาย การชั่งน้ำหนักวัดส่วนสูง และลงบันทึกกราฟเจริญเติบโตในสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก ประเมิน พัฒนาการเด็กโดยใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) และประเมินสุขภาพช่องปาก และการได้รับนมมารดาจากการสอบถามผู้ปกครองเด็กปฐมวัย

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครองจำนวน 7 ข้อ และโปรแกรมเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้ปกครอง ได้ผ่านผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ได้แก่ กุมารแพทย์ พยาบาลเด็กผ่านการอบรมนมแม่ 4 เดือน และ พยาบาลเด็กที่มีประสบการณ์ด้านการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และพัฒนาการเด็ก เพื่อประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ของแบบสัมภาษณ์ และ โปรแกรมเสริมสร้างความรอบรู้ เท่ากับ .67-1.00 และ .80-1.00 ตามลำดับ ซึ่งก่อนนำไปใช้ผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

2. แบบสอบถามความรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้เลี้ยงดู ผู้วิจัยได้ขออนุญาตใช้เครื่องมือของสถาบันพัฒนาเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย ซึ่งกรมอนามัยได้ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยนำไปทดลองใช้กับผู้เลี้ยงดูเด็กที่มีอายุแรกเกิด-3 ปี จำนวน 30 ราย ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องโดยรวมของแบบสอบถามเท่ากับ .93 และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) โดยใช้ Cronbach's alpha coefficient ได้ค่าเท่ากับ .94

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการการวิจัยโรงพยาบาลพระนั่งเกล้า หมายเลขรับรอง EC22/2566 กลุ่มตัวอย่างได้รับการชี้แจงวัตถุประสงค์การดำเนินการโครงการ ข้อมูลถือเป็นความลับและนำเสนอในภาพรวม เพื่อใช้ประโยชน์ทางการวิจัยเท่านั้น และเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างซักถามข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยครั้งนี้ หลังจากนั้นจึงถามความสมัครใจในการเข้าร่วมวิจัย หากกลุ่มตัวอย่างยินยอมเข้าร่วมงานวิจัย จึงให้ลงนามในใบยินยอม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 ใช้เวลา 1 เดือน เพื่อศึกษาสถานการณ์ ข้อมูลผู้เข้ารับบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี และสนทนากลุ่มผู้ปกครองจำนวน 10 ราย ใช้เวลา 30 นาที ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม เพื่อรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี โดยใช้แบบสัมภาษณ์จำนวน 7 ข้อ โดยดำเนินกิจกรรมที่ห้องตรวจที่คลินิกพัฒนาการเด็ก และมีการจดบันทึกข้อมูลขณะทำการพูดคุยและสัมภาษณ์

ระยะที่ 2 ใช้เวลา 2 เดือน พัฒนารูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี ตามแนวทางการจัดคลินิกสุขภาพเด็กดีของ กรมอนามัย (Department of Health, 2022) และพัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างความรอบรู้ในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้ปกครอง ตามแนวคิดของ นัตบีม (Nutbeam, 2008) และแบบจำลอง V-Shape ของ วชิระ เพ็งจันทร์ (Pengchan, 2017)

ระยะที่ 3 ใช้เวลา 1 เดือน นำรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี และโปรแกรมเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพที่พัฒนาขึ้น ไปทดลองใช้กับผู้ปกครองและเด็กปฐมวัยจำนวน 10 ราย เพื่อดูความเป็นไปได้ของการใช้รูปแบบบริการที่พัฒนาขึ้น หลังจากนั้นนำไปปรับปรุงแก้ไข

ระยะที่ 4 ใช้ระยะเวลา 5 เดือน นำรูปแบบบริการและโปรแกรมเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพฯ ไปใช้จริงกับผู้ปกครองและเด็กปฐมวัย จำนวน 30 ราย โดยมีการดำเนินการ ในวันพฤหัสบดีและวันศุกร์ ดังนี้

ผู้ปกครองและเด็กปฐมวัยที่นัดเข้ารับระบบของโรงพยาบาล เมื่อมาถึงที่คลินิกสุขภาพเด็กดีแล้ว เด็กได้รับกิจกรรมตามมาตรฐานของกรมอนามัย ได้แก่ การชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง วัดอุณหภูมิกาย และลงบันทึกกราฟเจริญเติบโต โดยผู้ช่วยพยาบาล ได้รับการซักประวัติ ประเมินภาวะสุขภาพ รับการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคและพัฒนาการเด็กโดยพยาบาล

Quality Improvement of the Well-Child Clinic Care Model on
Parental Health Literacy and Child Health Outcomes
การพัฒนาคุณภาพรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีต่อความรู้ด้านสุขภาพ
ในการเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองและผลลัพธ์ด้านสุขภาพเด็ก

ผู้ปกครองที่ยินยอมเข้าร่วมการวิจัยและลงนามเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ให้ผู้ปกครองตอบแบบสอบถาม ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ปกครองและเด็กปฐมวัย และความรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย หลังจากนั้น ผู้ปกครองได้รับการเชิญให้เข้าร่วมโปรแกรมเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เป็น รายกลุ่ม กลุ่มละ 5-8 ราย ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการครั้งละ 45-60 นาที จำนวน 3 ครั้ง แต่ละครั้งห่างกัน 1-2 เดือน ตามการนัดหมาย (กรณี 1 เดือน เด็กเข้ารับภูมิคุ้มกันโรคตัวอีกเสบปี เนื่องจากการดาเป็นพาหะตัว อีกเสบ และเด็กที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้า)

ครั้งที่ 1 ผู้วิจัยเน้นเรื่องการเข้าถึง การเข้าใจและการใช้ประโยชน์ข้อมูลการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ตามวัยของ เด็กที่ผู้ปกครองพาเด็กมารับบริการ

ครั้งที่ 2 เป็นการทบทวน ติดตาม สอบถาม และตอบข้อสงสัยของผู้ปกครองเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กตามแต่ ช่วงวัยของเด็กแต่ละคน ติดตามการประเมินและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก และผู้วิจัยตรวจประเมินภาวะสุขภาพและ พัฒนาการของเด็กแต่ละคน

ครั้งที่ 3 ติดตามการปฏิบัติการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้ปกครองและประเมินภาวะสุขภาพและพัฒนาการ เด็ก รวมทั้งสอบถามผู้ปกครองเกี่ยวกับการนำข้อมูลการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยถ่ายทอดหรือเล่าให้ผู้อื่นฟังหรือปฏิบัติ ตาม

ผู้วิจัยสามารถจัดโปรแกรมเสริมสร้างความรอบรู้ฯ ได้ 2 กลุ่ม ต่อวัน และผู้ปกครองสามารถติดต่อสอบถาม ข้อสงสัยและรับคำปรึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กกับผู้วิจัยผ่านทางแอปพลิเคชันไลน์ และโทรศัพท์ การเสริมสร้าง ความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยจะครอบคลุม 6 องค์ประกอบ ตามตารางที่ 1

หลังจากผู้ปกครองและเด็กปฐมวัย เข้าร่วมโปรแกรมเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็ก ปฐมวัยครบ 3 ครั้ง ผู้ปกครองตอบแบบสอบถามความรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็ก และผู้วิจัยประเมินผล ลัพธ์ด้านสุขภาพของเด็กปฐมวัย

ตารางที่ 1 ความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย 6 องค์ประกอบ

ความรอบรู้ ด้านสุขภาพ	กิจกรรม	ตัวอย่าง การใช้คำถาม	การประเมินผล
ด้านการเข้าถึง ข้อมูล	ให้ข้อมูลการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ตาม คู่มือโรงเรียนพ่อแม่ (Department of Health, 2016) คู่มือแนวทางการ จัดบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี (Department of Health, 2022) คู่มือการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ (Puapornpong et al., 2016) และ คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการ เด็กปฐมวัย (Developmental Surveillance and Promotion Manual: DSPM) (Ministry of Public Health, 2023)	สอบถาม ผู้ปกครอง เกี่ยวกับปัญหา ต่าง ๆ ในการ เลี้ยงดูเด็ก ปฐมวัย: การ เลี้ยงลูกด้วยนม แม่ การประเมิน และส่งเสริม พัฒนาการ และ การดูแลสุขภาพ ช่องปากโดยใช้	- ผู้ปกครองสามารถ บอก อธิบาย ตอบ คำถามได้ และ สามารถเข้าถึงข้อมูล ได้

Quality Improvement of the Well-Child Clinic Care Model on
Parental Health Literacy and Child Health Outcomes
การพัฒนาคุณภาพรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีต่อความรู้ด้านสุขภาพ
ในการเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองและผลลัพธ์ด้านสุขภาพเด็ก

ตารางที่ 1 ความรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย 6 องค์ประกอบ (ต่อ)

ความรู้ด้านสุขภาพ	กิจกรรม	ตัวอย่างการใช้คำถาม	การประเมินผล
	- สื่อการให้ข้อมูลผู้ปกครอง ได้แก่ การใช้ภาพพลิก หนังสือนิทาน และวิดีโอ - แนะนำแหล่งข้อมูลด้านสุขภาพ ได้แก่ เว็บไซต์ - ใช้แอปพลิเคชันไลน์เพื่อเป็นช่องทางในการส่งข้อมูลข่าวสารด้านการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย และการติดต่อสื่อสารและสอบถาม หากผู้ปกครองมีข้อสงสัย	คำถามปลายเปิด เช่น การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นอย่างไร ท่านทำอย่างไร และมี ความสำคัญอย่างไร	
ด้านการเข้าใจ	พยาบาลสอน/สาธิต การจัดทำให้นมแม่ ให้ผู้ปกครองได้ปฏิบัติการเอาลูกเข้าเต้า ให้ลูกดูดนมถูกวิธี การให้อาหารตามวัย การประเมินและการส่งเสริมพัฒนาการเด็กโดยใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) และการดูแลสุขภาพช่องปาก	- ให้มารดาปฏิบัติเอาลูกเข้าเต้า - ให้มารดาสาธิตย้อนกลับ การประเมินและส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM)	ผู้ปกครองสามารถบอกและปฏิบัติได้
ด้านการตอบโต้/ซักถาม/แลกเปลี่ยน	เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองซักถามการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การให้อาหารตามวัย การประเมินและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย และการดูแลสุขภาพช่องปาก ทั้งในช่วงการรับบริการและช่องทางแอปพลิเคชันไลน์	ใช้คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การประเมินและส่งเสริมพัฒนาการเด็กและการดูแลสุขภาพช่องปาก	ผู้ปกครองพูดคุยโต้ตอบ/ทวนกลับข้อมูล

Quality Improvement of the Well-Child Clinic Care Model on
Parental Health Literacy and Child Health Outcomes
การพัฒนาคุณภาพรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีต่อความรู้ด้านสุขภาพ
ในการเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองและผลลัพธ์ด้านสุขภาพเด็ก

ตารางที่ 1 ความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย 6 องค์ประกอบ (ต่อ)

ความรู้ด้านสุขภาพ	กิจกรรม	ตัวอย่างการใช้คำถาม	การประเมินผล
ด้านการตัดสินใจ	พยาบาลโน้มน้าวการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โดยเน้นประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การให้อาหารตามวัย การส่งเสริมพัฒนาการเด็ก และดูแลสุขภาพช่องปาก	การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การประเมินและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก และการดูแลสุขภาพช่องปากมีความสำคัญอย่างไร	ติดตามภาวะโภชนาการ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ พัฒนาการเด็กและสุขภาพช่องปากของเด็กปฐมวัย โดยเด็กจะได้รับการตรวจสุขภาพเมื่อผู้ปกครองพาเด็กมารับบริการตามนัดในครั้งต่อไป
ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม	ติดตามการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ต่อเนื่อง การส่งเสริมพัฒนาการ และการดูแลสุขภาพช่องปาก	ท่านคิดว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การส่งเสริมพัฒนาการ การดูแลสุขภาพช่องปาก ส่งผลลัพธ์ที่ดีต่อลูกอย่างไรบ้าง	ผู้ปกครองเลี้ยงนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน เพิ่มขึ้น ได้ทำการบ้าน การประเมินและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก เดือนละครั้ง และเด็กได้รับการทำความเข้าใจ สะอาดช่องปากวันละ 2 ครั้ง เช้า-เย็น
ด้านการบอกต่อ/สื่อสารระหว่างบุคคล	การนำข้อมูลการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ได้แก่ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) และการดูแลสุขภาพช่องปากที่ถูกต้องเล่าให้ผู้อื่นฟังได้ หรือโน้มน้าวให้ผู้อื่นทำตาม	พูดคุย/ซักถาม/แลกเปลี่ยนข้อมูลกันกับบุคคลอื่น	ผู้ปกครองให้ข้อมูลกับผู้อื่นได้ถูกต้อง หรือโน้มน้าวให้ผู้อื่นทำตามได้ โดยผู้วิจัยสอบถามจากผู้ปกครอง และให้ผู้ปกครองเล่าให้ฟัง

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยวิธีการสร้างข้อสรุป ที่ยึดสาระเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นหลัก สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ปกครองและเด็กปฐมวัย การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ภาวะโภชนาการ สุขภาพช่องปากและพัฒนาการของเด็ก ใช้สถิติเชิงพรรณนา แจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น โดยการทดสอบ Kolmogorov-Smirnov test พบว่า ข้อมูลมีการแจกแจงแบบโค้งปกติ จึงใช้สถิติ paired t-test วิเคราะห์เปรียบเทียบความรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการพัฒนาารูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี

ผลการวิจัย

การวิจัยเชิงพัฒนาครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. รูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี

1.1 ผลการศึกษาในระยะที่ 1 สถานการณ์เด็กปฐมวัยจำนวน 144 คน อายุ 1 เดือน-4 ปี ภาวะโภชนาการสูงตีสมส่วน ร้อยละ 84.72 ได้รับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ร้อยละ 23.61 และได้รับนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน ร้อยละ 6.25 มีพัฒนาการสมวัย ร้อยละ 88.19 พัฒนาการสงสัยล่าช้า ร้อยละ 11.81 ได้รับการดูแลสุขภาพช่องปากไม่มีฟันผุ ร้อยละ 95.1 และได้รับการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคตามกำหนด ร้อยละ 94.5 ผู้ปกครองได้เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนพ่อแม่บางครั้ง ร้อยละ 53.84

การสนทนากลุ่มผู้ปกครองที่นำเด็กปฐมวัยเข้ารับบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี จำนวน 10 ราย โดยใช้คำถาม 7 ข้อ ได้ข้อมูลดังนี้

1) การให้บริการของคลินิกสุขภาพเด็กดีเป็นอย่างไร “พยาบาลมีน้อย ขณะเข้ารับบริการรอนาน มีผู้รับบริการจำนวนมาก”

2) การเข้ารับบริการในคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลพระนั่งเกล้าเป็นอย่างไร “รอคิวเข้ารับบริการนาน 45 นาที-1 ชั่วโมง บริเวณห้องเวชระเบียน ไม่มีการจองคิวล่วงหน้าในระบบของโรงพยาบาล มีล้งนัดในสมุดแม่และเด็ก แนะนำรับบริการกลับบ้าน ควรให้มีการจองคิวในระบบของโรงพยาบาลล่วงหน้าก่อนเข้ารับบริการ”

3) เมื่อท่านเข้ารับบริการในคลินิกสุขภาพเด็กดี ท่านพบประเด็นปัญหาอะไรบ้างและท่านทำอย่างไร “พื้นที่บริการค่อนข้างคับแคบ อยากให้มีพื้นที่บริการแยกเฉพาะ ไม่มีการระบายอากาศที่หมุนเวียนเพียงพอ เด็กสุขภาพดีปะปนกับเด็กป่วย บางครั้งก็พาออกไปเดินที่อื่นแต่ก็กลัวว่าเวลาถึงคิวจะไม่ได้ยิน”

4) ท่านคิดว่า การให้บริการของคลินิกสุขภาพเด็กดีมีจุดเด่นอะไรบ้าง “ลูกได้ชั่งน้ำหนัก/ส่วนสูง ทำให้รู้ว่าลูกอ้วน/ผอม ได้รับการตรวจพัฒนาการตามวัยโดยพยาบาล พ่อแม่ได้เรียนรู้การประเมินพัฒนาการเด็กไปด้วย ลูกได้ตรวจสุขภาพกับกุมารแพทย์ พยาบาลพูดจาดี เป็นกันเอง ให้การช่วยเหลือดี เวลาฉีดวัคซีนลูกร้องแสบเดียว”

5) ท่านคิดว่าการให้บริการของคลินิกสุขภาพเด็กดีมีจุดด้อยอะไรบ้าง “พื้นที่ให้บริการ ควรแยกจากเด็กป่วย การจัดกิจกรรมโรงเรียนพ่อแม่บางครั้งก็ทำ แต่ถ้าผู้รับบริการจำนวนมาก พยาบาลทำไม่ทัน ควรเพิ่มพยาบาลห้องน้ำไม่มีที่เปลี่ยนผ้าอ้อมเด็กเล็กใช้ปะปนกับผู้ใหญ่ ”

6) ท่านต้องการทราบข้อมูลใดบ้างในการเข้ารับบริการในคลินิกสุขภาพเด็กดี “การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ยากมาก แม่ก็เหนื่อย แต่ก็อยากเลี้ยงนมแม่ หลังคลอด ยังไม่ได้รับการสอนให้ปฏิบัติเรื่องนมแม่ เอาลูกกินนมเอง ลูกก็มีร้องกวน นอนไม่นาน ไม่รู้ว่าแต่ละครั้งลูกกินอิ่มหรือไม่ บางครั้งนมเป็นก้อน นมแม่สีขาวขุ่นๆ และคิดว่าเป็นผี นมแม่น่าจะเป็นหนอง ไม่กล้าให้ลูกกิน ผู้ใหญ่ก็บอกว่าให้บิบนมทิ้ง พัฒนาการเด็ก ได้รับการแจกหนังสือคู่มือการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ได้รับคำแนะนำ แต่ไม่มีการสอนว่าใช้อย่างไร ยังไม่ได้เปิดดูเลยว่าเป็นยังไง ไม่รู้ว่าพัฒนาการเด็กมีความสำคัญอย่างไรที่จะต้องคอยดูลูก”

7) ท่านมีความคิดเห็นว่า คลินิกสุขภาพเด็กดีควรพัฒนาหรือปรับปรุงบริการอย่างไรบ้าง “ควรให้มีระบบนัดเข้ารับบริการล่วงหน้าได้ แยกพื้นที่เฉพาะเป็นสัดส่วน ทำให้มีอากาศไหลเวียนดี เด็กสุขภาพดีไม่ปะปนกับเด็กป่วย มีกิจกรรมโรงเรียนพ่อแม่ทุกครั้งเพราะพ่อแม่มีมือใหม่ ยังเลี้ยงลูกไม่เป็นทำไม่ถูก การมีโรงเรียนพ่อแม่ดีได้รับข้อมูลที่เป็นจริง เข้าใจ ถามได้ พยาบาลสอนให้ทำเป็น”

1.2 ผลการศึกษาในระยะที่ 2 รูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี

การจัดบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ และวันในการให้บริการ มีระบบบริการจองคิวล่วงหน้า กำหนดบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ให้ชัดเจนมากขึ้น และมีการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความรอบรู้ในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยอยู่ในกิจกรรมโรงเรียนพ่อแม่ (ดังตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีแบบเดิมและแบบใหม่

รูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีแบบเดิม	รูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีแบบใหม่ แนวทางการจัดคลินิกสุขภาพเด็กดีของ กรมอนามัย, (Department of Health, 2022)
พื้นที่บริการหน้าห้อง 210 ปะปนกับเด็กป่วย วันจันทร์และวันศุกร์ เวลา 07.30-12.00 น. ทุกสัปดาห์	ใช้พื้นที่ร่วมกับคลินิกพัฒนาการเด็ก กำหนดเป็นวัน พฤหัสบดีและวันศุกร์ เวลา 07.30-12.00 น. ทุกสัปดาห์
การเข้ารับบริการรอนาน บริเวณห้องเวช ระเบียน 45-60 นาที	เปิดบริการจองคิวเข้ารับบริการทางโทรศัพท์เวลา 15.00- 16.00 น. ทุกวัน เวลาราชการ
ผู้ปกครอง 20-30 รายต่อวัน	กำหนดจำนวนผู้เข้ารับบริการ 15 รายต่อวัน
บทบาทผู้ให้บริการ - ประเมินภาวะโภชนาการ ชั่งน้ำหนัก/ส่วนสูง วัดอุณหภูมิกาย ลงบันทึกกราฟเจริญเติบโต - ชักประวัติ/ให้ข้อมูลภาวะโภชนาการและ ประเมินการรับสารสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค - ประเมินพัฒนาการตามเกณฑ์อายุที่กำหนด ได้แก่ 9 เดือน 18 เดือน 30 เดือน และ 42 เดือน - จัดกิจกรรมโรงเรียนพ่อแม่บางครั้งเนื่องจาก ผู้ปกครองจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถ ดำเนินการได้ - ส่งพบกุมารแพทย์เพื่อตรวจร่างกาย ฟังผล การตรวจเลือด และส่งพบทันตภิบาล - ให้บริการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค สังเกต อาการผิดปกติหลังได้รับภูมิคุ้มกันโรค	กำหนดบทบาทหน้าที่ผู้ให้บริการ - ประเมินภาวะโภชนาการ ชั่งน้ำหนัก/ส่วนสูง วัด อุณหภูมิกาย ลงบันทึกกราฟเจริญเติบโต (โดยผู้ช่วย พยาบาล) - ชักประวัติ/ให้ข้อมูลภาวะโภชนาการ และประเมินการ รับสารสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค (โดยพยาบาล) - ประเมินพัฒนาการตามเกณฑ์อายุที่กำหนด ได้แก่ 9 เดือน 18 เดือน 30 เดือน และ 42 เดือน (โดยพยาบาล) - จัดกิจกรรมโรงเรียนพ่อแม่ ผ่านโปรแกรมเสริมสร้าง ความรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของ ผู้ปกครอง (โดยพยาบาล) - ส่งพบกุมารแพทย์เพื่อตรวจร่างกาย ฟังผลการตรวจ เลือด และส่งพบทันตภิบาล (โดยผู้ช่วยพยาบาล) - ให้บริการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค สังเกตอาการผิดปกติ หลังได้รับภูมิคุ้มกันโรค (โดยพยาบาล)

2. ความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้ปกครอง

2.1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ผู้ปกครองส่วนใหญ่เป็นมารดา ร้อยละ 96.7 อายุเฉลี่ย 30 ปี สถานภาพสมรส ร้อยละ 86.7 ระดับ
การศึกษาปริญญาตรี ร้อยละ 43.3 ประกอบอาชีพธุรกิจ/ค้าขาย และข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 30 และ
26.7 ตามลำดับ รายได้ครอบครัวต่อเดือน 34,633 บาท เพียงพอต่อการใช้จ่าย ร้อยละ 73.3 ลักษณะครอบครัว
เป็นแบบครอบครัวเดี่ยว ร้อยละ 53.3 ส่วนใหญ่ได้รับคำแนะนำแนวทางการเลี้ยงดูเด็กจากโรงพยาบาล ร้อยละ 70
และได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กจากหลายแหล่ง ทั้งจากบุคลากรทางการแพทย์ คนในครอบครัว เพื่อน
เป็นต้น ร้อยละ 96.7 ผู้ปกครองพาเด็กมารับบริการจากคลินิกสุขภาพเด็กดี เพื่อรับวัคซีน ร้อยละ 66.7 และไม่ได้
รับเงินอุดหนุนเด็กแรกเกิดจำนวน 600 บาท/เดือน ร้อยละ 63.3

เด็กปฐมวัย เพศชาย ร้อยละ 63.3 อายุเฉลี่ย 5.73 เดือน (SD = 5.01) เป็นบุตรลำดับที่ 1 ของมารดา
ร้อยละ 63.3 น้ำหนักโดยเฉลี่ย 6.37 กิโลกรัม (SD = 20.5) ส่วนสูงเฉลี่ย 63.35 เซนติเมตร (SD = 9.68) ร้อยละ

50 ได้รับอาหารเสริมเมื่ออายุ 6 เดือน น้ำหนักตามเกณฑ์อายุ ร้อยละ 83.3 ส่วนสูงตามเกณฑ์ ร้อยละ 96.7 และ น้ำหนักตามเกณฑ์ส่วนสูง ร้อยละ 90

2.2 ความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้ปกครอง

ความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้ปกครองก่อนและหลังการพัฒนารูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี พบว่าคะแนนเฉลี่ยความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) และความรอบรู้ด้านสุขภาพเกือบทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ส่วนด้านการสื่อสารไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = .965$) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้ปกครอง ก่อนและหลังการพัฒนารูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี ($n = 30$)

คะแนนเฉลี่ยของความรอบรู้ด้านสุขภาพ	ก่อน		หลัง		t	p-value
	Mean	SD	Mean	SD		
ความสามารถในการค้นหาข้อมูล	45.83	7.64	52.23	7.62	-5.32	<0.001
ความเข้าใจ	12	1.70	13.46	0.77	-4.98	<0.001
การตรวจสอบและตัดสินใจ	24.86	3.48	26.90	4.23	-2.34	<0.05
การจัดการตนเอง	46.50	3.33	54.30	5.04	-8.39	<0.001
การสื่อสารระหว่างบุคคล	25.10	5.01	25.13	5.10	-.044	.965
ความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยรวม	154	14.02	172.03	18.23	-7.08	<0.001

3. สุขภาพและการพัฒนาการเด็กปฐมวัย

ภาวะสุขภาพของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการพัฒนารูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีพบว่า ภาวะโภชนาการสูงดีสมส่วน ร้อยละ 90 และร้อยละ 86.7 ตามลำดับ เด็กได้รับการเลี้ยงดูด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างต่อเนื่อง และเด็กที่อายุน้อยกว่า 6 เดือน ยังคงได้รับนมแม่อย่างเดียวในปัจจุบัน เด็กทุกคนมีสุขภาพฟันที่ดี ไม่มีฟันผุ และเด็กมีพัฒนาการสมวัย ร้อยละ 96.7 เหมือนก่อนการพัฒนารูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ร้อยละของผลลัพธ์ด้านสุขภาพเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการพัฒนารูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี ($n = 30$)

ผลลัพธ์คุณภาพบริการ	ก่อน ร้อยละ	หลัง ร้อยละ
ภาวะโภชนาการ		
- ผอม	6.7	3.3
- ค่อนข้างผอม	3.3	6.7
- สูงดีสมส่วน (weight for height)	90	86.7
- ค่อนข้างมาก	0	3.3
เด็กอายุ ≤ 6 เดือน ยังคงได้รับนมแม่อย่างเดียว	100	100
เด็กอายุ > 6 เดือน ได้รับนมมารดาอย่างเดียวในช่วงอายุ ≤ 6 เดือน	100	100
พัฒนาการสมวัย	96.7	96.7
สุขภาพช่องปาก (ไม่มีฟันผุ)	100	100

การอภิปรายผล

การพัฒนาคุณภาพรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี โดยศึกษาสถานการณ์และพัฒนาแนวทางการจัดการบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีตามมาตรฐานงานอนามัยแม่และเด็กของกรมอนามัย (Department of Health, 2022) ส่งผลลัพธ์ที่ตอบสนองความต้องการการบริการที่ครอบคลุมสำหรับผู้ปกครองและเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาคุณภาพรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดีครั้งนี้ มีการปรับลดขั้นตอนบริการที่ไม่จำเป็น สามารถจองคิวเข้ารับบริการล่วงหน้าได้ กำหนดจำนวนผู้เข้ารับบริการที่ชัดเจนในแต่ละวัน ทำให้ผู้ปกครองได้รับบริการที่รวดเร็ว นอกจากนี้รูปแบบบริการที่พัฒนาขึ้นมีจุดเด่นที่สำคัญคือ มีโปรแกรมเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ที่ได้พัฒนาตามแนวคิดของ นัตบีม (Nutbeam, 2008) และ วชิระ เพ็งจันทร์ (Pengchan, 2017) ทำให้ผู้ปกครองเกิดแรงจูงใจและความสามารถในการเข้าถึง เข้าใจและใช้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เพื่อส่งเสริมและบำรุงรักษาสุขภาพของเด็กให้มีสุขภาพดีและมีพัฒนาการสมวัย

ความรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้ปกครอง หลังการพัฒนาคุณภาพรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี สูงกว่าก่อนการพัฒนาคุณภาพรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) แสดงให้เห็นว่าการเข้ารับบริการและได้รับการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ทำให้ผู้ปกครองมีความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพมากขึ้น ทั้งจากบุคลากรทางการแพทย์และการสืบค้นด้วยตัวเอง การศึกษาเรื่องแหล่งข้อมูลด้านสุขภาพที่มีอิทธิพลต่อความรู้ด้านสุขภาพของ นิดา บัววังโป่ง และคณะ (Buawangpong et al., 2022) พบว่า ข้อมูลทางสุขภาพที่บุคลากรทางการแพทย์ให้กับผู้รับบริการเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญสำหรับผู้รับบริการที่จะช่วยทำให้ผู้รับบริการมีสุขภาพที่ดี

โปรแกรมการเสริมสร้างความรอบรู้ในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่พัฒนาขึ้นนี้ ผู้ปกครองเข้าร่วมโปรแกรมทั้งหมด 3 ครั้ง รวมระยะเวลา 4-5 เดือน โดยแต่ละครั้ง ผู้วิจัยเน้นการใช้เทคนิคสื่อสารเพื่อให้ผู้ปกครองเกิดความรู้ในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เช่น การสื่อสารแบบสองทาง การใช้คำพูดที่เรียบง่าย หลีกเลี่ยงใช้ศัพท์เทคนิค และศัพท์ทางการแพทย์ การตรวจสอบความเข้าใจโดยใช้เทคนิคการสอนกลับ (Teach-back) ให้ผู้ปกครองอธิบายสิ่งที่ได้รับคำแนะนำด้วยคำพูดของผู้ปกครอง การตั้งคำถามเป็นปลายเปิด การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง การให้ผู้ปกครองทบทวนการรับรู้และการปฏิบัติตัว โดยใช้เทคนิค “Ask Me 3” และ ทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง เป็นต้น การเข้าร่วมโปรแกรมอย่างต่อเนื่องของผู้ปกครองในครั้งที่ 2 และ 3 นอกจากทำให้ผู้ปกครองสามารถประเมินตนเองในการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยและทำให้เข้าใจการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยมากขึ้นแล้ว ยังช่วยให้ผู้ปกครองเกิดความมั่นใจในการนำไปปฏิบัติและถ่ายทอดแก่ผู้อื่นมากขึ้น จากการศึกษาของ พรณานิภา เลหาเพ็ญแสง และ ปิยะนารถ จาติเกตุ (Laohapensang & Chatiketu, 2022) ที่ศึกษาผลการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมความรู้ด้านสุขภาพช่องปากในผู้ปกครองเด็กปฐมวัย โดยใช้ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมและติดตาม รวมทั้ง 5 สัปดาห์ พบว่า ผู้ปกครองที่เข้าร่วมกิจกรรมมีคะแนนความรู้ด้านสุขภาพช่องปากเพิ่มขึ้น และสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้วิจัยให้ข้อพิจารณาในการออกแบบกิจกรรมว่า ต้องมีเนื้อหาครบถ้วนและใช้หลักการความรู้ด้านสุขภาพ รวมทั้งต้องมีความต่อเนื่อง

ผู้ปกครองส่วนใหญ่เป็นมารดาและอายุเฉลี่ย 30 ปี มีระดับการศึกษาปริญญาตรี สามารถอ่านออกเขียนได้พร้อมจะเรียนรู้ สามารถใช้เทคโนโลยีในการสืบค้นข้อมูลที่ต้องการ มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลด้านสุขภาพที่น่าเชื่อถือได้ง่ายและหลากหลาย ดังการศึกษาเรื่องการประเมินช่องทางการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อรับข้อมูลด้านสุขภาพ ของ ฮิลเลอร์ และคณะ (Hillyer et al., 2017) ที่พบว่าการมีความรอบรู้ด้านสุขภาพที่เพียงพอมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการแสวงหาข้อมูลด้านสุขภาพจากบุคลากรทางการแพทย์ อินเทอร์เน็ต หรือแหล่งข้อมูลด้านสุขภาพอื่น ๆ

การเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย นอกจากผู้ปกครองจะได้รับการบริการที่เป็น
กันเองและได้ข้อมูลด้านสุขภาพที่น่าเชื่อถือและครบถ้วนแล้ว ผู้ปกครองยังได้รับการสอน การสาธิต และการสาธิต
ย้อนกลับ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ซักถาม และมีการติดตามอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้ปกครองเกิดความเชื่อมั่นใน
ความสามารถของตนเอง ดังการศึกษาของ เอสตาซิโอ และคณะ (Estacio et al., 2020) ที่สำรวจทักษะของ
ผู้ปกครองในการใช้สื่อสารข้อความด้านสุขภาพกับเด็ก และวิธีการจัดการสุขภาพของครอบครัวพบว่า สัมพันธภาพ
ระหว่างผู้ให้บริการและผู้ปกครอง การสร้างความมั่นใจและทักษะการประเมินข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณให้กับ
ผู้ปกครองเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคดิจิทัล ที่แหล่งข้อมูลมีมากมายและอาจเกิดความขัดแย้งกันของ
ข้อมูลสุขภาพ

ความรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยรายด้านพบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพเกือบทุกด้าน
แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ส่วนด้านการสื่อสารแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p =$
.965) ผู้ปกครองทุกคนสามารถที่จะฟัง พูด อ่าน เขียน เพื่อสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจและยอมรับการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย
ได้ระดับหนึ่ง แม้ว่าจะยังไม่เชี่ยวชาญเพียงพอที่จะสามารถให้ข้อมูลหรือพูดคุยเพื่อโน้มน้าวให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้
ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กันยา โพธิ์ปิติ (Potipiti, 2022) ที่พบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านการสื่อสาร
ระหว่างบุคคลของผู้ปกครองเด็กปฐมวัยอยู่ในระดับพอใช้ เพราะผู้ปกครองมีเหตุผลหรือความน่าเชื่อถือไม่เพียงพอ
จึงไม่สามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูล หรือโน้มน้าวให้บุคคลอื่นเชื่อถือและปฏิบัติตามได้

ผลลัพธ์ทางสุขภาพของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการพัฒนาคุณภาพรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี พบว่า
จำนวนเด็กที่มีภาวะโภชนาการสูงตีสัดส่วนลดลงหลังจากการพัฒนาคุณภาพรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี อาจ
เนื่องมาจากภาวะโภชนาการสูงตีสัดส่วนของเด็กบางรายมีน้ำหนักเพิ่มขึ้นจากการที่เด็กได้รับการเลี้ยงดูจากมารดา
ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจส่วนตัวและค้าขาย ทำให้สามารถเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองตั้งแต่แรกเกิดอย่างต่อเนื่อง เด็ก
สามารถดูดนมมารดาได้ตามต้องการ และเด็กบางรายได้รับอาหารเสริมตามวัยเมื่ออายุ 6 เดือน เมื่อบันทึกกราฟ
เจริญเติบโต ทำให้ผลการบันทึกของเด็กบางคนอยู่ในระดับน้ำหนักค่อนข้างมาก สำหรับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
อย่างเดียวพบว่า เด็กอายุน้อยกว่า 6 เดือนทุกคนได้รับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างต่อเนื่องจนถึง
ปัจจุบัน และเด็กที่อายุมากกว่า 6 เดือน ได้รับนมแม่อย่างเดียว จนถึงอายุ 6 เดือน และได้อาหารเสริมตามวัย
นอกจากนี้เด็กทุกคนมีสุขภาพฟันที่ดี ไม่มีฟันผุ และเด็กมีพัฒนาการสมวัย ร้อยละ 96.7 เท่ากับก่อนการพัฒนา
รูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี จะเห็นได้ว่าผู้ที่ผู้ปกครองมีความรอบรู้ด้านสุขภาพในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย
มากขึ้นหลังการพัฒนาระบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี ทำให้ผู้ปกครองสามารถที่จะดูแลและดำรงไว้ซึ่งสุขภาพที่ดี
ของเด็กปฐมวัย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับความรู้ด้านสุขภาพที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมสุขภาพที่
ดี (Wattanasiri et al., 2022; Wicha et al., 2023) และทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีทางสุขภาพ (Michou et al.,
2018; Sriyasak et al., 2023)

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ด้านการปฏิบัติ สามารถนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ในการให้บริการผู้ปกครองและเด็กปฐมวัยที่มารับ
บริการที่คลินิกสุขภาพเด็กดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งโปรแกรมการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพในการดูแลเด็ก
ปฐมวัยผ่านกิจกรรมโรงเรียนพ่อแม่
2. ด้านบริหาร ผู้บริหารสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการบริหารการให้บริการคลินิกสุขภาพเด็กดีตาม
รูปแบบที่พัฒนา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาวิจัยเชิงทดลอง เพื่อตรวจสอบรูปแบบบริการคลินิกสุขภาพเด็กดี
2. ควรทำการศึกษาเพื่อติดตามผลลัพธ์ด้านสุขภาพเด็กปฐมวัยในระยะยาวต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน นมแม่ร่วมกับอาหารตามวัย 2 ปี และติดตามพัฒนาการตามวัย

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้สำเร็จไปด้วยดีด้วยความร่วมมือของผู้ร่วมวิจัย และได้รับการสนับสนุนจากหัวหน้ากลุ่มภารกิจด้านการพยาบาล ท่านผู้อำนวยการโรงพยาบาลพระนั่งเกล้า รวมทั้งบุคลากรห้องตรวจกุมารเวชกรรม แผนกผู้ป่วยนอก ผู้ปกครองและเด็กปฐมวัยทุกคน ที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการศึกษาเป็นอย่างดี

References

- Buawangpong, N., Sirikul, W., Anukhro, C., Seesen, M., La-Up, A., & Siviroj, P. (2022). Health information sources influencing health literacy in different social contexts across age groups in Northern Thailand citizens. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(10), 6051. <https://doi.org/10.3390/ijerph19106051>
- Chanduaywit, W., & Phatchana, P. (2019). *Situation of health service use: Differences between gender, age, and area*. [https://tdri.or.th/2019/01/Situation of health service use \(in Thai\)](https://tdri.or.th/2019/01/Situation%20of%20health%20service%20use%20(in%20Thai))
- de Buhr, E., & Tannen, A. (2020). Parental health literacy and health knowledge, behaviours and outcomes in children: A cross-sectional survey. *BMC Public Health*, 20, 1096. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-08881-5>
- Department of Health. (2016). *Parental school manual for their children* (2nd ed.). New Thammada Press. <https://hp.anamai.moph.go.th/th/manuals-of-official/download/?did=209043&id=91001&reload=> (in Thai)
- Department of Health. (2022). *Guidelines for organizing services at the healthy children clinic*. Office of printing affairs, War Veterans Organization. <https://hp.anamai.moph.go.th/th/manuals-of-official/download/?did=210512&id=95167&reload=> (in Thai)
- Department of Health. (2023). *Information systems supporting health promotion and environmental health*. <https://dashboard.anamai.moph.go.th/ministry?year=2023> (in Thai)
- Estacio, E. V., Nathan, L., & Protheroe, J. (2020). Celebrating the health literacy skills of parents: A photovoice study. *Journal of Health Psychology*, 25(10-11), 1522-1531. <https://doi.org/10.1177/1359105318763494>
- Hillyer, G. C., Schmitt, K. M., Lizardo, M., Reyes, A., Bazan, M., Alvarez, M. C., Sandoval, R., Abdul, K., & Orjuela, M. A. (2017). Electronic communication channel use and health information source preferences among Latinos in Northern Manhattan. *Journal of Community Health*, 42(2), 349-357. <https://doi.org/10.1007/s10900-016-0261-z>

- Laohapensang, P., & Chatiketu, P. (2022). Effectiveness of learning process model to improve oral health literacy among parents of early childhood in Health Promotion Center Region 1, Chiang Mai. *Thai Dental Public Health Journal*, 27, 28-40. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/ThDPHJo/article/view/259216>
- Michou, M., Panagiotakos, D. B., & Costarelli, V. (2018). Low health literacy and excess body weight: A systematic review. *Central European Journal of Public Health*, 26(3), 234–241. <https://doi.org/10.21101/cejph.a5172>
- Ministry of Public Health. (2023). *Developmental surveillance and promotion manual (DSPM)*. War Veterans Organization. <https://multimedia.anamai.moph.go.th/ebooks/dspm/>
- National Statistical Office. (2023). *Thailand multiple indicator cluster survey 2022, survey findings report*. <https://www.unicef.org/thailand/reports/thailand-multiple-indicator-cluster-survey-2022> (in Thai)
- Nutbeam, D. (2000). Health literacy as a public health goal: A challenge for contemporary health education and communication strategies in the 21st century. *Health Promotion International*, 15(3), 259-267. <https://doi.org/10.1093/heapro/15.3.259>
- Nutbeam, D. (2008). The evolving concept of health literacy. *Social Science and Medicine*, 67(12), 2072-2078. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2008.09.050>
- Ono, S., Ogi, H., Ogawa, M., Nakamura, D., Nakamura T., & Izawa, K. P. (2021). Relationship between parents' health literacy and children's sleep problems in Japan. *BMC Public Health*, 21(1), 791. <https://doi.org/10.1186/s12889-021-10864-z>
- Pengchan, W. (2017). Health literacy in the document for department of personnel capacity development workshop, Health Department, Ministry of Public Health. Ministry of Public Health.
- Potipiti, K. (2022). Health literacy of major caregivers and teachers/child caregivers about early childhood care in the Health Region 5. *Journal of Khon Kaen Seventh Health Center*, 15(1), 28-50. (in Thai)
- Puapornpong, P., Aimjirakul, K., Chomtho, S., & Dumrongwongsiri, O. (2016). *Clinical practice of breastfeeding*. Beyond Enterprise. <https://library.thaibf.com/handle/023548404.11/479>
- Sierra, M., & Cianelli, R. (2019). Health literacy in relation to health outcomes: A concept analysis. *Nursing Science Quarterly*, 32(4), 299-305. <https://doi.org/10.1177/0894318419864328>
- Sriyasak, A., Ket-in, V., Chinglek, W., Nuttarugs, S., & Yamma, W. (2023). The effect of health literacy program on weight control behaviors of primary school students in Phetchaburi Province. *Journal of Health Science Research*, 17(1), 39-51. (in Thai)
- Thongthai, T., Boonjeam, S., Puriso, P., Srimanon, N., & Deeunkong, L. (2023). Health literacy in early childhood rearing of parents in the Health Area 7. *Thailand Journal of Health Promotion and Environmental Health*, 46(1), 105-115. <https://thaidj.org/index.php/tjha/issue/view/1022> (in Thai)

- Wattanasiri, P., Supavitipatana, B., & Sriarporn, P. (2022). Health literacy and exclusive breastfeeding self-management of first-time mothers. *Journal of Phrapokklao Nursing College*, 33(2), 1-12. (in Thai)
- Wicha, T., Chailangka, W., Somboon, L., Kaewkajorn, S., & Aryuyuen, B. (2023). Health literacy and care behaviors in preventing respiratory infection diseases among parents of preschool children in child development centers. *Nursing Journal CMU*, 50(2), 195-211. (in Thai)
- World Health Organization. (1998). *Health promotion glossary*. <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-HPR-HEP-98.1>